

MITEN TULI

Sarjakuva ja elokuva ovat sukulaisia, erimaisia kaksosia. Nyt, 1980-luvun puoli- maissa, ne lähentyvät 90 vuoden ikää, mikä merkitsee taidemuodolle reipasta nuoren aikuisen elämänavaihetta.

Molemmat ovat 1900-lukulaisia. Se erot- taa ne melko radikaalisti aikaisemmasta tai- teesta. Vaikka esi-isiä molemmille löytyäkin, ne kuuluvat silti tämän vuosisadan viihde- massa- tai populaarikulttuurin suureen per- heeseen.

Kun sarjakuvaa ja elokuvaa katselee ulko- apäin, huomio kiinnittyy muutamaan perus- tavaan yhtäläisyyteen. Molemmat syntyivät perättäisistä kuvista. Elokuvassa filmin no- pea liike katsojan silmissä synnyttää vaiku- telman katkeamattomasta liikkeestä ajassa ja tilassa, sarjakuvassa – vaikka siinä voikin yksittäistä kuvaa pysähtyä tarkastelemaan lähemmin – tämä sama liike syntyy lukijan päässä, kuvien perättäisyyden, rytmin ja imun vaikutuksesta.

Samankaltaisuus on syvempääkin laatua. Molempien tekotapojen perustana on *leik- kaus*. Siinä missä filmmateriaali päätetään ja kootaan leikkauspöydässä järjestyksessä to- minnaksi, sarjakuvapiirtäjä "leikkaa" työpöy- tänsä ääressä tietyntä etukäteen päässään "näkemänsä" tapahtumasarjan sopiviksi pa- lasiksi, kuvuruuduiksi, ja panee ne peräk- käin saadakseen aikaan yhtenäisen tapah- tumakulun.

Yhtä lailla sekä elokuvan että sarjakuvan ammattitaito ja toimivuus perustuu ensisijai- sesti leikkaukseen. Hyväkin kuvamateriaali voidaan pilata leikkauspöydässä, filmmate- riaali haaskata ja menettää idea. Samoin piirtäjä voi pilata hyvän juonen, vitsin tai tun- nelman käyttämällä liian vähän tai liian pal- jon ruutuja, sijoittamalla huippukohtaan vää- rään paikkaan, jakamalla jonkin kohdan kah- tia väärästä paikasta jne.

Kun yhtäläisyyksiä on näinkin paljon jo teknillisesti, sisällöllisesti puhumattakaan, on outoa, että sukulaistaidemuotojen raja on niinkin vaikea ylittävää.

Kirja oli parempi...

Moni varmasti muistaa pilapiirroksen, jos- sa Tarzan ja Jane istuvat puussa elokuvan kuvaustauolla. Väsähtänyt, palleansa valah- tamaan päästännyt näyttelijä-Tarzan sanoo Janelle: "Kirja oli parempi!"

Ah, kuinka monta kertaa tuo lause on mil- loin lyhyen murahduksen, milloin pitkän es- seen muodossa liivannut pettyneen eloku- vankatsojan huulilta!

Oikeastaan ihmettelen, että edelleen teh- dään elokuvia kirjojen pohjalta. Silloin sen ymmärtää, kun tarkoituksena on kahmia rah- ha. Menestysromaanin muutettuna eloku- vaksi takaa melko varman kassamenestyk- sen. Osa nykyisistä kirjoista peräti *kirjoite- taan filmattavaksi*, jolloin niiden käynti kovis- sa kansissa on vain turhako väli vaihe mat- kalla kuolemattomuuteen (tai kuolettavuus- teen).

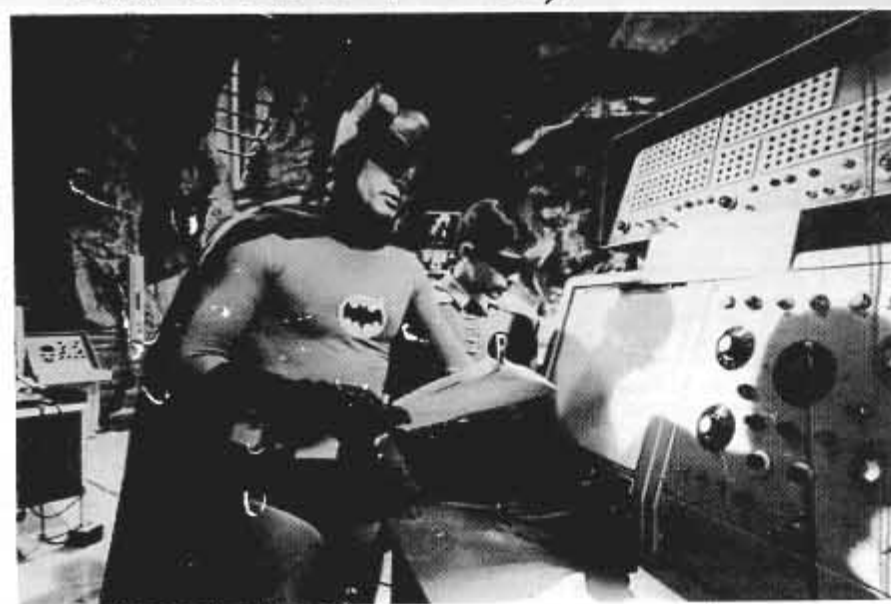
Asialla on turha moralisoida. Hyvän eloku- van voi toki tehdä kirjan pohjalta, ja on tehty- kin. Merkillistä kyllä, mitä parempi kirja, sitä vaikeampi siitä on tehdä elokuva. **Alfred Hitchcock** ilmaisi asian näin keskustelles-

TERÄSMIES (KIRK ALYN)

FLASH GORDON (BUSTER CRABBE)

BATMAN JA ROBIN

TERÄSMIEHESTÄ AVULIAS AATU

saan **François Truffaut**'n kanssa mahdolli- suudesta, että Hitchcock filmaisi *Rikoksen ja rangaistuksen*: "En aio tehdä sitä koskaan, ja syy on siinä, että *Rikos ja rangaistus* on jo jonkun toisen saavutus."

Vaikka Hitchcockin suhtautuminen on täs- sä lähinnä moraalinen, on yleensäkin vaike- aa saavuttaa jotakin rakentamalla jonkun toisen saavutuksen päälle. Huonot kirjat, joissa on hyvä idea (sellaiset kuin *Kilgore Troutin!*) sopivat paremmin elokuvattaviksi. Yksi hyvä kirja olisi kumminkin ollut kiva näh- dä elokuvana: **Marxin** mukaansatempaava *Pääoma* **Sergei Eisensteinin** toteuttama- na!

Näin on, kun katsellaan sellaisia toisilleen kaukaisempia, jossain määrin ehkä vastak- kaisiakin taidemuotoja kuin elokuva ja kirjal- lisuus. Asian luulisi olevan helpomman sil- loin, kun taidemuodot ovat sukulaisia niin hengeltään kuin ruumiiltaan, "puhdasta viih- dettä" kuten elokuva ja sarjakuva. Mutta mit- tä vielä!

Tuhmat veljenpojat ja auttamisteema

Disneyn tuotannossa elokuva ja sarjakuva ovat niin lähellä toisiaan kuin lienee mahdol- lista, hyvin pitkälle jopa päällekkäisiä. Myö- häisempää, oikeilla ihmisillä näytettyä eloku- vatuohtantoa lukuunottamatta pääosa Dis- ney-materiaalista on piirrettyä. Disneyllä eloku- vat ovat poikivat sarjakuvia eikä päinvastoin. Elokuvien synnyttelyt hahmot, Mikki, Aku ja veljenpojat jne. siirtyivät sarjakuviin.

Mutta, kas kummaa, esimerkiksi eloku- vien Aku ja sarjakuven Aku eivät välttämättä ole sama henkilö. Elokuvissa neuroottinen, psykopaattinen Aku ja hänen ilkiömäiset vel- jenpoikansa ovat jatkuvasti tukkanuottasilla ja keksimässä käytännön piloja toisilleen.

Kun elokuvapiirtäjänä aloittanut **Carl Barks** otti Akun sarjakuvaseikkailut työksensä, sarjojen teemat ja henkilöhahmot alkoivat muuttua. Barks kehitti auttamis- teeman, jossa Aku auttaa pulaan joutuneita veljenpoikiaan tai päinvastoin. Kepposten tekemisestä ei Barkskaan Akua ja poikia vie- roittanut, etenkin lyhyissä sarjoissaan, mutta pitkissä seikkailuissa sarjakuvaa as- tui outo inhimillinen henki, toveruuden ja yhti- shengen ilmapiiiri.

Siitä huolimatta henkilöt edelleen tunnisti itseksensä, ja sarjakuva-Akun inhimillisen hahmon rinnalla on mahdollista katsoa eloku- va-Akun hillittömää, anarkistista riehumista.

Pullistelijoita ja parodioita

Kun sarjakuvahahmo astuu ihmisenä eloku- vakankaalle, tapahtuu merkittävä muutos. Katsoja räpyttelee silmiään ja yrittää tu- tutella ristiriitaisiin ajatuksiin: "Vai tuon nä- köisen näyttelijän ne siihen ovat ottaneet, ei se kyllä oikein..."

En väitä, että olisin nähnyt kaikki tällaiset sarjakuvasta elokuvaan siirtymisen meta- morfoosit, mutta pettynyt olen yleensä otta- en olleet. Muistellaanpa vaikka *Flash Gordon*-elokuva. Sarjakuva on mielestäni liian ke-

huttu teos, mutta silti **Alex Raymondin** piir- tämä vaalea tyylikäs herrasmies-Flash saa elokuvassa esittäjäkseen kylläkin vaalean, mutta luisuotsaisen alkumiehen, jalkapallo- pullistelijan, jonka olematon karisma vie lo- punkin pohjan elokuvan uskottavuudelta.

Ulkonäköä kummallisempia seikkoja ta- pahtuu muutamissa supersankarisarjaku- van elokuvallisissa tulemissa. **Bob Kanen** 30-luvulla luoma ja piirtämä *Batman* (Lepak- komies) ilmestyi televisioruutuun ja sittem- min myös valkokankaalle 60-luvulla. TV-sar- ja oli sinänsä hauska ja viehättävä ja herätti minussakin noin puoli vuotta kestäneen Bat- man-kuumeen asusteineen, viittoineen kaik- kineen.

Mutta, näin jälkikäteen ajatellen, mitä tekemistä televisio-Batmanilla oli sarjakuva- Batmanin kanssa? Sarjakuvan synkkä, kot- talonomainen ilmapiiiri, väkivallan ja koston henki, jonka nemesiksenä toimii lapsena or- voksi jäänyt miljonääri Bruce Wayne, Bat- man, oli toisessa mediassa, elävässä kuvas- sa, puhdasta parodiaa, leikkisä ja lapselli- nen satu, täynnä viihdyttävää rihkamaa.

Sama parodisuus on myöhempien *Super- man*-elokuvien ominaisuus. Ajatelkaa mikä synkkä kohtalo Clark Kentillä onkaan: vie- raana, oman kansakuntansa (melkein) aino- ana eloonjääneenä vieraalla planeetalla, kaikki mennyt, kaikki! Tilanne on suorastaan tyypiesimerkki eksistentiaalisista. Ja mitä elokuvantekijät saavatkaan aikaan: hölmön, hyväntahtoisen Teräsmies-Aatun.

Ongelmana uskottavuus

Kyllähän supersankarisarjoissa on paljon- kin ainesta parodian, ivamukaelman pohjak- si, mutta miksi tekijät ovat korostaneet juuri näitä puolia?

Uskoisin selityksen olevan kahtaalla: en- sinnäkin sarjakuvasanokarin uskottava puke- minen ihmishahmoon on teknisesti hyvin vaikeaa, ihan konkreettisesti. Esimerkiksi supersankarien ihonmyötäiset trikoot on lä- hes mahdotonta saada näyttämään luonte- vilta. Trikoot pitäisi lähestulkoon maalata näyttelijän nahkaan. Sama on supervoimien kanssa. Tämä piirrettynä täysin (omalta kan- tiltaan) vakuuttava rekvisiitti on arkitodelli- suuteen tuotuna lähinnä naurettavaa, ja tä- mä naurettavuus peitellään parodioimalla, nauramalla sille valmiiksi.

Toinen selitys löytynee omanarvontun- nosta. Elokuvantekijä, uskoessaan olevan- sa vakavampi ja tärkeämpi taiteilija kuin sar- jakuvapiirtäjä – käsittelee hän suurem- pia rahojakin – ottaa aiheeseensa, sarjaku- vaan, hieman ylimielisen ja "ymmärtäväisen" kannan. Fiksuuttaan – eli sitä, että hän kyllä hyvin ymmärtää aiheensa lapsellisuuden jne. – hän osoittaa hyväksihavaitulla taiteen- tekemisen metodilla, parodialla.

Mikäpä siinä, lopputulos ei vain ole ollut kovin vakuuttava, mitä sarjakuvat sen si- jaan, oman maailmansa todellisuudessa, ovat usein. Parhaiten elokuvaksi sopivat sarjat, esimerkiksi *Spirit*, jossa jo itsensä on rankka itseironian ja parodian tuntu, eivät jostain syystä kiinnosta elokuvantekijöitä. He ehkä vain haluavat nauraa tyhmemmän veljen tyhmyydelle.

FLASH GORDON (BUSTER CRABBE)

POPEYE 1930

Sarjakuvaa piirrettyä tai näyteltyä eloku- vaksi siirrettäessä sen toiminnalliset puo- let korostuvat. Niinpä *Asterix*-filmit ovat yksi- puolisesti väkivaltaisilla vailla sarjakuvan hengenlentoa. Mieleen tulee oikeastaan vain yksi tekijä, joka on pystynyt ylittämään nämä näennäisesti niin matalat, mutta käy- tännössä korkeat raja-aidat: **Robert Alt- man**.

Altmanin 70-lukulainen näkemys **Elzie Segarin** *Kippari Kallesta* on huima. Teokset eivät näytä olevan mitään velkaa toisilleen, ne ikään kuin nyökkäävät hyväksyvästi tois- tensa olemassaololle. Mutkan kautta, vie- mällä elokuvan estetiikan hyvin kauas sarja- kuvasta Altman saavuttaa jotakin oleellista Kippari Kallen absurdistua maailmista.

Vain näin se onnistuu: kunnioitukseksi, rakkaudella ja oman näkemys tunkimät- tömällä seuraamisella. Metatasolla, jota sar- jakuvan elokuvaksi muuntaaminenkin on, on aina eksyttävää ja vaikeaa liikkua, jollei pidä päättään kylmänä.

Pauli Heikkilä